

NACIONALNI KOMITET ICOM SRBIJA

Preporuka za nagradu NK ICOM Srbija, u kategoriji projekat godine

Tokom 2022. realizovan je multidisciplinarni projekat „Tanka linija – Između leka i otrova“, autora Ivana Stanića, Jelene Manojlović i Svetlane Mitrović, u organizaciji Muzeja nauke i tehnike. Projekat se sastoji od izložbe, pratećeg kataloga i Zbornika radova, a značajan doprinos izložbi i publikaciji dali su saradnici (Narodni muzej Požarevac, Prirodnjački muzej u Beogradu, Rudarsko-geološki fakultet Univeziteta u Beogradu, Hemijski fakultet Univeziteta u Beogradu, Narodni muzej Kikinda i PTT Muzej).

Fenomen otrova bio je inspiracija mnogim filozofima, od Platona do Deride, ali i autorima ovog projekta koji su uspešno, na multidisciplinarnan način, osvetlili opšte istorijske, arheološke, društvene, sociološke, psihološke, pravne i druge aspekte upotrebe, dejstva i posledica otrova i otrovnih supstanci. Autori su muzeološki kontekstualizovali deo dinamične granice između leka i otrova, ukazujući na važnost saznanja, prenošenja iskustava i savremenih naučnih dostignuća.

Koncept izložbe i pojedini tekstovi iz Zbornika radova, insinuiraju da „tanka linija“ nije samo linija između života i smrti ili leka i otrova, već ima i dublje filozofsko značenje. Kroz prizmu prirodnih i društvenih nauka, a na bazi kulturnog nasleđa (farmacije, medicine, genetike, farmakologije i toksikologije, biologije, istorije, etnologije, arheologije, pravne regulative), sa fokusom na teritoriju Srbije, obrađene su i prezentovane pojedine tematske celine koje manifestuju ključne momente iz istorije nauke.

Pažljivo izabrana izložbena građa koja sadrži komprimirane informacije i značenja, predstavlja, ilustruje ili problematizuje pojedinačne fenomene, što publiku ne ostavlja ravnodušnom.

Vrednosna naracija izložbe započinje vremenskom linijom kao uvodom u razgranate izložbene celine i istovremeno pruža retrospektivu značajnih događaja od prvih civilizacija, pa sve do savremenog doba. Kratki ilustrovani tekstovi posetiocu nude

izbor, ali ga istovremeno upućuju na odnos prema leku/otrovu koji je kroz istoriju trpeo velike transformacije, zavisno od naučnih dostignuća, a ponekad se zloupotrebljavao ili zanemario, zarad „ekonomskog progressa.”

Toksična svojstva metala reprezentuju predmeti od olova iz Viminacijuma, prestonice rimske provincije Gornje Mezije, paralelno sa radovima u Zborniku koji ukazuju na sveprisutnost olova u brojnim civilizacijama; njegova ambivalentna svojstva uočena su veoma rano, zbog čega je korišćen kao lek, a istovremeno bio uzrok brojnih trovanja rudara u tadašnjim rudnicima.

Ambivalentna svojstva flore, kao i dejstvo narodnih lekova i otrova, sagledana su i studiozno analizirana kroz tradicionalnu kulturu Srba, sa fokusom na 18. i 19. vek. Interesantne podatke iz perioda od 1830. do 1918. pružaju pravna regulativa i arhivska građa, tretirajući promet otrovnih materija, ali i krivične propise koji se tiču trovanja i ubistava trovanjem. Jasno i pregledno izloženi podaci, posebno su interesantni sa stanovišta savremenog trenutka i diskursa rodne ravnopravnosti, ukazujući da su akteri većine tih procesa, bile žene.

Sačuvani starosrpski medicinski spis, *Hilandarski medicinski kodeks* iz sredine 16 veka, ilustruje i predstavlja srednjovekovni period; pored detaljnog pregleda sadržaja samog kodeksa i opisa otrova koji su korišćeni, najbitniji segment ukazuje na, malo poznatu, vezu srpske srednjovekovne medicine sa savremenim tokovima Zapada.

Izložba sadrži atraktivne segmente o rentgenskim zracima i radioaktivnosti, sa akcentom na početke primene, preko video prezentacije o radijumskim ženama koje su radile u fabrikama satova i satnih uređaja.

Intenzivno korišćenje narkotika povezano je sa nacističkom Nemačkom i imalo je dalekosežne posledice po druge regione, među kojima je i Srbija. Proizvodnja nemačke farmaceutske industrije, posebno proizvodnja Pervitina® i Ciklona B®, ostavljaju snažan utisak na publiku.

Pozadina razvoja životinjskih otrova, od kojih se pojedini primenjuju u savremenoj farmaciji, kao i bakterijskih toksina, povezana je sa takmičenjem živih organizama oko neravnomerno raspoređenih i neravnopravno dostupnih resursa.

Pojedinačne tematske celine podjednako snažno sugerišu osnovnu ideju projekta i saznanje da čovek oduvek živi u jednoj vrsti simbioze sa otrovom, koristeći ga kao lek koji u određenom trenutku može postati otrov. Granična linija koja ih odvaja, vrlo je tanka, gotovo nevidljiva i kroz istoriju, vrlo dinamična; ona nas neizbežno vraća

Paracelzusovoj definiciji „Sve stvari su otrovne i ništa nije bez otrova; samo je doza ono što čini da neka stvar nije otrov”.

Dodatni programi u vidu predavanja i prezentacija o prvim trovačicama u Srbiji, ukazuju da su autori vodili računa o edukativnim, ali i umetničkim aspektima teme; izložba je efektno otvorena izvođenjem tri kompozicije iz prve srpske operete „Vračara – baba Hrka“, Davorina Jenka koja je poslednji put izvedena 1937. godine.

U savršenom skladu sa temom je i grafičko oblikovanje čitavog Projekta. Estetizacija postavke je svedena i primerena temi, ali su signifikativni potencijali vrlo snažni i rečiti, u potpunosti kondenzovani u tankoj, crvenoj liniji koja se oštro lomi i krivuda u prostoru ili ravni; na realnom planu crvena linija korespondira sa temom i publikom, a simbolički reflektuje dinamizam teme i granično polje između leka i otrova.

Složena, višestruko angažovana i zahtevna tema koja aktuelizuje brojne probleme savremenog društva, iziskivala je povezivanje brojnih institucija i uključivanje više naučnih oblasti, ali i dodatni trud autorskog tima na koordinaciji i sinhronizaciji saradnika. Rezultat je uspešna realizacija izložbe, kataloga i Zbornika radova, po čemu se projekat „Tanka linija - Između leka i otrova”, izdvaja kao obimna, jasno artikulirana i potpuno zaokružena muzeološka priča koja lako komunicira sa najširoom publikom i otvara prostor za učenje, refleksivnost, dijalog, ali i preispitivanje.

Tanka linija - između leka i otrova je budući nezaobilazni izvor podataka u analizama otrova koji karakterišu savremena društva, podjednako kao i drevne civilizacije.

Zbog multidisciplinarnog, inovativnog i multimedijalnog izlagačkog koncepta, istorijski sveobuhvatne i angažovane teme koju, kako je jedan od autora napisao „nije moguće dovršiti, jer je to priča o istoriji ljudske civilizacije-uzbudljiva, kontroverzna, sa još uvek neizvesnim krajem,” posebno mi je zadovoljstvo da projekat, *Tanka linija- između leka i otrova*, preporučim za nagradu **NK ICOM Srbija**, u kategoriji projekat godine.

Požarevac, 23. mart 2023.

muzejski savetnik, Dragana Spasić-Đurić

Narodni muzej Požarevac

